

Tomaž Boh

Jacques Maritain: Človek in država. Ljubljana: Študentska založba, zbirka Claritas, 2002

271 strani (ISBN 961-6356-94-1), 4.900 SIT

prevod Cirila Toplak, urednik prevoda Blaž Ivanc

Jacques Maritain se s svojim obsežnim opusom filozofskih del uvršča v vrh tomistične filozofije 20. stoletja. V mladih letih se je pretežno nagibal k socialistični misli, vendar je v kasnejšem obdobju prešel k krščanski filozofiji in našel bogastvo odgovorov predvsem v filozofskem izročilu sv. Tomaža Akvinskega. Na njegovo delo in filozofski razvoj je odločilen pečat vtisnila njegova žena Raisa, po rodu ruska židinja, s katero sta že v študijskih letih sklenila »intelektualno zaveznitvo« in s skupnim delom dosegla izjemen uspeh. Po njeni daljši bolezni so se skupaj z njeno sestro Vero leta 1906 odločili za simbolni prestop v krščanstvo – za krst. Toda kakor sta bila pripravljena sprejeti cerkev v njenem mističnem in svetem življenju, tako ju je slej ko prej odbijala Cerkev v svojem sociološkem obrazu (Rebula, 1981: 10). S svojo prirrojeno liberalno usmeritvijo je iskal predvsem intelektualno svobodo in duhovno poglobljenost, ki jo je odkrival v krščanstvu. Naslanjajoč se na sv. Tomaža, daje Maritain poudarek analogiji, po kateri svet ni enoumna, univerzalistična enota, pač pa je raznolik (analogen). Iz tega izhaja tudi pluralizem družbe in Maritainovo ostro nasprotovanje vsem modernim totalitarizmom, kakor tudi cerkvenemu klerikalizmu (str. 259). Spričo tega dejstva tudi ni težko razumeti njegove odločitve, ki je bila sicer izredno odmevna, ko se je skupaj z drugimi znanimi katoliškimi kulturniki ob izbruhu španske državljanske vojne odločno postavil na stran republike in obsodil Franca. Ravno ta odločitev je pripeljala do usodnega razkola znotraj kroga katoliških intelektualcev, ki so se okoli Maritaina zbirali vse od leta 1922, njihove duhovne vaje, na katerih so razpravljali o tomističnih tekstih, pa so doživljale vedno večjo priljubljenost. Po Maritainu se filozofija (metafizika) ukvarja z zadnjimi vzroki stvari. Ostale znanosti so ji podrejene, kot je bilo to pri Aristotelu, sv. Tomažu in Descartesu, kjer so znanosti še podrejene filozofiji, vendar je ta že ločil teologijo od filozofije (str. 258).

Delo *Človek in država* je nastalo kot niz predavanj leta 1949 v ZDA, v katerih Maritain pojasnjuje temelje, ki po njegovem tvorijo demokratičen družbeni red, ki je utemeljen na krščanski družbeni dediščini, ki pa je postala sestavni del sodobne demokracije, čeprav se danes v marsičem izgublja (str. 262). V delu avtor razvije idealno teorijo države, ki jo postavi v kontekst politične filozofije. V izvorniku je delo napisano v angleškem jeziku, avtor pa se zaveda svoje omejenosti izražanja. Zaradi posebnega odnosa, ki ga ima do jezika in njegovega pomena se na več mestih opravičuje za grobost in jezikovne nerodnosti. Slovenski prevod knjige se sicer naslanja na angleški izvornik, vendar se na določenih mestih opira tudi na francosko izdajo.

Delo *Človek in država* s tomistične perspektive obravnava tematike, katerih aktualnost se kljub časovni oddaljenosti ne zmanjšuje. Ključno vodilo Maritainovega dela je pravičnost in iskanje resnice. V uvodnem poglavju se posveti kritični opredelitvi pojmov narod, politično telo in država. Dotakne se normalnega in sprevrženega družbenega razvoja. Zanj je država v svojem bistvu samo organ, ki sme uporabljati moč in prisilo, in ga sestavljajo strokovnjaki oziroma specialisti za javni red in blaginjo; je orodje v službi človeka (str. 29). Obče dobro politične družbe je končni cilj države, ki ima prednost pred neposrednim ciljem države. Obravnava sprevrženi in normalni družbeni razvoj. Prvi po njegovem mnenju vodi do paternalistične države, ki se pojavi, kadar se država zamenjuje za celoto politične družbe, in posledično prevzame izvrševanje nalog in izpolnjevanje dolžnosti, ki so običajno domena političnega telesa in njegovih različnih organov. Normalen razvoj družbe je po njegovem razvoj v demokratično družbo, katere cilj je

zagotavljanje občega dobrega, vzrok nastanka pa primanjkljaji v družbi, katere osnovne strukture so pomanjkljive z vidika pravičnosti (str. 37).

Poglavje o suverenosti je pomembno zaradi mesta, ki ga koncept suverenosti zaseda v razpravah o nacionalnih državah. Ključno vprašanje, ki se poraja je, kdo je suveren in kdo mu to suverenost podeljuje. Pronicljivo se loti kritike nauka Jeana Bodina o suverenem vladarju, Hobbovega Leviatana (umrljivega boga) in nenazadnje Rousseaujeve suverene države ter razkriva zgrešenost koncepta kot takega.

Avtor se v nadaljevanju sprašuje, kaj je končni cilj političnega telesa ali politične družbe? Najprej gre za izboljšanje pogojev samega človeškega življenja in zagotovitev skupnega dobrega ljudski množici na način, da vsaka konkretna oseba, ne le tista v privilegiranem razredu, ampak kjerkoli v vsem političnem telesu, lahko doseže tisto mero neodvisnosti, ki je lastna civiliziranemu življenju in ki jo enakovredno zagotavljajo gospodarska jamstva dela in lastnine, politične pravice, državljanske vrline in kultiviranje duha (str. 73). Pomembno je, da so sredstva in cilji v harmoniji, saj sredstva predstavljajo pot do cilja in tako rekoč cilj sam v smislu svojega dejanskega uresničevanja. Iz tega sledi, da je uporaba resnično zlih sredstev za dosego resnično dobrega cilja popoln nesmisel. Od tu avtor preide na orazumljanje političnega življenja, ki ga deli na a) *tehnično* in b) *moralno orazumljanje* političnega življenja. Kot primer prvega navaja Machiavellijevo pojmovanje politike, kjer je dobra politika že po definiciji nemoralna in je umetnost prilagajanja in ohranjanja moči z vsemi sredstvi pod pogojem, da je z uporabljenimi sredstvi mogoče zagotoviti uspeh. Nasproti temu stoji moralno orazumljanje političnega življenja, ki pomeni razpoznavanje bistvenih človeških ciljev v političnem življenju in najglobljih izvorov ciljev: pravičnosti, prava in medsebojnega prijateljstva (str. 78). V nadaljevanju poudari, da je demokracija edini način moralne orazumitve politike. Po njegovem že sama moč demokratičnega političnega telesa predpostavlja pravičnost, saj se poslužuje moči ljudi kot moči svobodnih ljudi. Moč je najmočnejša takrat, ko najvišje merilo ni moč, ampak pravičnost (str. 80), hkrati pa opozarja, da poskus omejiti demokracijo zgolj na tehnokracijo in pregnati iz nje evangelijski navdih pomeni skušati odvzeti demokraciji njeno življenjsko silo (str. 81).

Ključno polje, na katerem rastejo sodobne demokratične države je polje človekovih pravic. Toda, kako jih definirati? So absolutne in neodtujljive ali pa jih je v imenu nečesa višjega dopustno omejiti? Kot zanimiv konkreten primer avtor navaja poenotenje stališč o Mednarodni deklaraciji o človekovih pravicah, ki jo je leta 1948 sprejela Generalna skupščina OZN. Na praktični ravni so se predstavniki različnih kultur uspeli dogovoriti za cilj, kljub temu, da so do njega prišli po različnih poteh. Problem pa se pojavi s poskusom njihovega filozofskega osmišljanja. Kakšna je relacija med človekovimi pravicami in naravnim pravom? Avtor človekove pravice osvetli s pomočjo ontološke in gnoseološke prvine naravnega prava. Kot temeljno si postavlja tudi vprašanje relacije med naravnim in pozitivnim pravom, kot ključno pa obravnava tudi neodtujljivost človekovih pravic in posest ter uveljavljanje le-teh.

Za Slovenijo izredno aktualno vprašanje, ki se ga loteva tudi avtor, je relacija med cerkvijo in državo. Avtor poudarja, da je zgodovinsko razpoloženje sodobne civilizacije (za razliko od srednjeveške) »laična« ali »časna« in ne »sakralna« družba. V relaciji med Cerkvijo in državo veljajo splošna in nespremenljiva načela, katerih veljavnost v zgodovinskem obstoju (poleg opredelitve splošnih nespremenljivih načel) avtor podrobno pojasnjuje. Ključna načela so a) svoboda Cerkve da uči, pridiga in časti; svoboda evangelija in svoboda božje besede, b) nadrejenost Cerkve – tj. duhovnega – političnemu telesu ali državi in c) nujno sodelovanje med Cerkvijo in političnim telesom ali državo (str. 195). V nadaljevanju razpravlja o obliki morebitne prihodnje krščanske demokratične družbe, katere politično telo bi navdihnil krščanski duh; politična družba, ki bi bila zares poživljajoče krščanska, zaradi duha, ki bi bil njeno gibalno in ki bi oblikoval njeno obliko vladavine (str. 191).

V zaključku knjige se avtor loteva osvetlitve problema svetovne oblasti. Kot ključni oviri za vzpostavitev trajnega miru vidi absolutno suverenost sodobnih držav in učinek medsebojne

gospodarske odvisnosti vseh narodov na naši sedanji iracionalni stopnji političnega razvoja, na kateri nobena svetovna politična ureditev ne ustreza snovnemu poenotenju sveta (str. 219). Zaključuje z ugotovitvijo, da prehod v svetovno politično družbo predpostavlja voljo do skupnega življenja, ki je razvita pri vseh ljudeh, še posebno pri velikih narodih. Brez takšnega soglasja bi bil kakršenkoli napor v tej smeri neuspešen in prej povod za nasilje kot za vzpostavitev miru. Delo *Človek in država* je prvo delo Jacquesa Maritaina, ki je prevedeno v slovenščino, kljub temu, da je avtor v svetovno filozofsko zakladnico prispeval pomemben delež. Maritain je kot misleca in človeka v krajši študiji slovenski javnosti leta 1981 predstavil Alojz Rebula. Prevod knjige *Človek in država* bo skupaj z razpravo Alojza Rebule gotovo pomembno prispevalo k poznavanju Maritaina in njegovega dela v Sloveniji. Njegov drugačen pogled na številne probleme sodobnosti (od zmotne predstave o posameznih pojmih pa do nove umestitve Cerkve v družbo) je pomembno obogatil korpus slovenske literature o politični filozofiji.

Literatura:

Alojz Rebula: Jacques Maritain, človek in mislec. Ljubljana: Župnija Marijinega oznanjenja v Ljubljani, 1981.

Franc Trček

Izokrat, Lisija, Demosten, Ciceron, Evmenij: Antologija antičnega governištva. Ljubljana: Študentska založba, zbirka Claritas, 2001 335 strani (ISBN 961-6356-56-9), 6.500 SIT

prevod in dodatno besedilo Matej Hriberšek, Sonja Capuder, David Movrin, Matjaž Babič, Kozma Ahačič

V antologiji, ki v svojem naslovu izpostavlja vanjo vključene velikane antičnega governištva, zvedavi bralec pričakuje cvetober mojstrov te tako čislane in pomembne dejavnosti v antiki. Da je to zelo težavna naloga se zaveda tudi urednik antologije Brane Senegačnik, ki že na zavitkih zbornika v izhodišču predstavitev antologije trdi, da je pomen governištva v antiki "težko ustrezno predstaviti". Kljub težavnosti pa si je urednik zadal nalogo, da na omejenem obsegu predstavi v antologiji ob žanrski razvejanosti in prikazu najpomembnejših govornikov antičnega sveta tudi historično plat razvoja in zatona te za antiko tako značilne dejavnosti. Ambiciozne naloge se je urednik lotil skupaj s sodelovanjem skupine prevajalcev, ki naj bi tudi skozi "raznolikost prevajalskih pristopov" obogatili zbornik.

Pri prikazu antičnega governištva so ustvarjalci zbornika izbrali običajno historično predstavitevno strategijo. Tako se zbornik začne z Lisijo in nadaljuje z Izokratom, obema prvotno uspešnima atenskima logografoma. Nadaljuje se z Demostenom, ki velja za najslovitjšega govornika grške retorike. Sledi obdobje rimske retorike, ki je predstavljeno skozi delo Cicerona. Prikaz pa se zaključi z galskim retorjem iz tretjega stoletja Evmenijem, ki ob navedenih štirih predhodnikih, velikanih retorike, izstopa kot minorna figura ob izteku obdobja antičnega governištva. Vsak od navedenih v antologijo vključenih govornikov je najprej predstavljen s strani prevajalca v različno dolgih in uredniško neusklajenih orisih njihovega življenja in dela. Temu sledi za govornika stilistično značilni izbrani govor. V zadnjem delu zbornika pa Matej Hriberšek na šestdesetih straneh poskuša podati sumarni pregled antične retorike, ki mu sledi krajši izbor bibliografije ter na slabih dvajsetih straneh slovar governiških pojmov. Sestavila sta